

TALOUSARVION 2024 LAADINTAOHJEET

Talousarvioprosessi ja aikataulu

Kuntalain 110 §:n mukaan; ”Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (*suunnitelmakausi*). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Taloussuunnitelman tasapainossa voidaan ottaa huomioon talousarvion laadintavuoden taseeseen kertyväksi arvioitu ylijäämä. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tässä määräjassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä. Kuntarakennelaissa tarkoitetun uuden kunnan alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa kuntajaon muutoksen voimaantulosta. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa ja -suunnitelmassa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa.

Talousarviota ohjaava suunnittelukehys talousarviovuodelle 2024 ja suunnitelmavuosille 2025-2026 on kaupunginhallituksen hyväksymä ohjeistus talousarvion lähtökohdille ja tavoitteille. Ylijäämäistä suunnitelmaraamia kuntalain mukaisesti velvoittaa kaupungintaseessa oleva kumulatiivinen alijäämä 1,98 miljoonaa euroa.

Kaupunginhallitus antaa kokouksessaan 26.6.2023 talousarvio-ohjeen ja suunnitteluraamin. Talousarvion suunnitteluraami aukiselitetään esihenkilöille ja budjetista vastaaville 11.8.2023. Sisäiset tukipalvelut ja tilapalvelut ilmoittavat sisäiset veloitukset toimialoille ja taloushallintoon 15.8.2023 mennessä.

Viranhaltijoiden talousarvioesitykset tulee olla valmiit 28.8.2023 mennessä. Lautakuntien talousarvioesitykset tulee olla käsiteltyinä 30.10.2023 mennessä. Konsernipalveluiden talousarvioesitys käsitellään kaupunginhallituksessa 6.11.2023. Samassa yhteydessä käsitellään kaupunginjohtajan alustava talousarvioesitys. Kaupunginhallituksen talousarvioesitys on käsiteltyssä 27.11.2023, ja kaupunginvaltuusto hyväksyy talousarvion 11.12.2023. Seuraavilla sivulla esitetään talousarvion laadinnan tarkempi aikataulu ja ohjeistus.

Talousarvion 2024 laadinnan aikataulu

Talousarvion 2024 ja taloussuunnitelman 2025-2026 laatimisaikataulu	Toimenpide	Toimielin	Määräaika
	Talousarvion 2024 ja taloussuunnitelma 2025-2026 suunnitelmaraami	→ Kaupunginhallitus	→ 26.6.2023
	Talousarvion keskitetyt kirjaukset	→ Taloustoimisto/Tilapalvelut	→ 15.8.2023
	Talousarvioesityksien käsittely johtoryhmässä	→ Johtoryhmä	→ 29.8.2023 ja 4.9.2023
	Talousarvion käsittely lautakunnissa	→ Lautakunnat	→ 10/2023
	Valtuuston talusseminaari	→ Kvalt+khall+jory	→ 10/2023
	KJ Talousarvioesitys	→ Kaupunginhallitus	→ 6.11.2023
	KJ Talousarvioesitys	→ Yhteistoimintaneuvosto	→ vko 46-47/2023
	Talousarvion käsittely kaupunginhallituksessa	→ Kaupunginhallitus	→ 27.11.2023
	Talousarvion käsittely valtuustossa	→ Kaupunginvaltuusto	→ 11.12.2023
	Talousarvion täytäntöönpano-ohjeet	→ Kaupunginhallitus	→ 01/2024
Talousarvion käyttösuunnitelmat	→ Lautakunnat/Kaupunginhallitus	→ 1-2/2024	

Talousarvion laadinnan lähtökohdat

Viime vuoden alussa talouskasvu oli Tilastokeskuksen mukaan vahvaa koronaan liittyvien rajoitustoimien päätyttyä, mutta loppuvuonna bruttokansantuotteen volyymi putosi jo tekniseen taantumaan. Talouden suunnan käänsi miinukselle jyrkkään ja odotettua pitkäkestoisempaan kasvuun noussut inflaatio. Tekniseksi taantumaksi kutsutaan tilannetta, jossa bruttokansantuotteen volyymikasvu on negatiivinen kahden peräkkäisen vuosineljänneksen ajan. BKT:n määrä heikkeni vuoden 2022 kolmannella neljänneksellä 0,2 prosenttia ja viimeisellä neljänneksellä 0,4 prosenttia edellisestä neljänneksestä. Kysynnän heikentyminen viimeisellä neljänneksellä oli erittäin laaja-alaista.

Keskimäärin bruttokansantuotteen volyymi kasvoi vuonna 2022 kuitenkin vielä mukavasti; 2,1 prosenttia. Yksityisen ja julkisen kulutuksen kasvu oli vahvaa, mikä kiritti myös tuonnin harvinaisen voimakkaaseen kasvuun. Sen sijaan viennin kasvu pieneni 1,5 prosenttiin Venäjän käynnistämien sotatoimien vuoksi. Tosin Venäjän kauppaa käyneet yritykset tai Venäjän raaka-aineista riippuvaiset yritykset ovat sopeutuneet uuteen toimintaympäristöön ripeästi. Myös työllisyys nousi viime vuonna poikkeuksellisen vahvalle tasolle. Työllisyysaste (15–64-vuotiaat) nousi peräti 73,8 prosenttiin, mutta tehtyjen työtuntien määrä lisääntyi työllisten määrää hitaammin. Koko kansantalouden palkkasumma kasvoi viime vuonna yli 6 prosenttia, mutta paikallishallinnossa palkat kasvoivat vain noin 3,5 prosenttia.

Kustannusten nousu välittyi kuluttajahintoihin, jotka nousivat vuonna 2022 rajusti; 7,1 prosenttia. Inflaatio oli yhtä kovaa viimeksi 40 vuotta sitten eli 1980-luvulla. Inflaation nousun taustalla vaikutti jo vuoden 2021 aikana erittäin rajusti noussut energian hinta, mutta myös ruuan hinta nousi viime vuonna poikkeuksellisen paljon. Kuluttajahintojen nousu käänsi reaaliensiot reippaalle miinukselle.

Inflaatio välittyi myös korkotasoon. Ohjauskorkojen ja markkinakorkojen nousu oli vuoden 2022 aikana poikkeuksellisen jyrkkää. Kun vielä vuoden alussa euribor-korot olivat miinuksella niin vuoden 2022 loppupuolella korot hipoivat 2–3 prosentin tasoja. Korkojen nousu on jatkunut sen jälkeenkin. Korkojen nousu hidasti osaltaan talouskasvua ja hidasti esimerkiksi asuntomarkkinoiden kysyntää. Asuntojen hinnat ympäri maata kääntyivät selvään laskuun vuoden 2022 puolivälin jälkeen.

Julkisen sektorin tila vahvistui vuonna 2022 selvästi verotulojen kasvun siivittämänä. Julkisen sektorin alasektoreista voimakkaimmin vahvistui valtionhallinto, jonka nettoluotonanto eli alijäämä koheni edellisestä vuodesta yli neljällä miljardilla eurolla. Tästä huolimatta valtio oli viime vuonna yhä 4,3 miljardia euroa alijäämäinen.

Kuntasektori oli ennakkolukujen mukaan vajaa 0,8 miljardia euroa alijäämäinen. Alijäämä oli samoissa lukemissa myös vuonna 2021. Tilastohistorian heikoimmassa kunnossa paikallishallinto oli vuonna 2019, jolloin alijäämä nousi 3 miljardiin euroon. Isoja miinuksia on riittänyt 2000-luvulla monina muinakin vuosina, erityisesti finanssikriisin jälkeen. Viimeksi paikallishallinnon rahoitustasapaino on ollut positiivinen vuonna 2000.

Puheet Suomea ja Eurooppaa koskettavasta energiakriisistä osoittautuivat kuitenkin ylimitoitetuksi. Syvän kriisin sijaan kyse oli enemmänkin energiamarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan shokista, jonka taloudelliset seuraukset kohdistuivat erityisen voimakkaana joidenkin kotitalouksien ostovoimaan ja tietyillä sektoreilla toimiviin yrityksiin. Energiapulaa helpottivat viime talvena muun muassa energiansäästötoimet, leuto talvi Euroopassa, energian kriisituet, kokonaiskysynnän yleinen hiipuminen sekä vihreän siirtymän vauhdittuminen. Energian hinnat ovat laskeneet viime kuukausina rajusti, mutta tilanne mitä todennäköisemmin muuttuu taas ensi talvena.

Inflaation kasvu on hidastunut hieman vuoden 2023 alussa, mutta hintojen nousun odotetaan pysyvän kuluvana vuonna yhä korkealla tasolla ja laaja-alaisena. Suomen inflaatioennusteet vaihtelevat 4,5 ja noin 6 prosentin välillä. Inflaatiota ruokkii jatkossa muun muassa nouseva korkotaso, elintarvikkeet sekä palvelut. Inflaatiopaineita taas helpottavat paitsi energian ja kuljetusten hintojen lasku niin myös tuotantoketjuihin liittyvien pullonkaulojen helpottuminen sekä kokonaiskysynnän yleinen hidastuminen.

Odotettua pidempään korkeana pysyttelevä inflaatio heikentää siis myös kuluvana vuonna kuluttajien reaaliansioita, ostovoimaa ja yksityistä kulutusta. Myös yksityisten investointien ennakoidaan laskevan muun muassa rakentamisen hiipumisen myötä. Investointeja suitsivat kustannusten nousun ohella kiristyvä rahapolitiikka ja rahoitusmarkkinoilla muutaman liikepankin kaatumisesta syntynyt epävarmuus. Pankkien ongelmien leviämistä finanssisektorilla sekä laajaa luottolamaa ei pidetä kuitenkaan todennäköisenä. Keskuspankeilta odotetaan vielä joitakin maltillisia ohjaukorkojen nostopäätöksiä kuluvana vuonna.

Vaikka julkisen talouden tilanne koheni vuonna 2022, tilanteen odotetaan romahtavan jälleen vuodesta 2023 lähtien. Julkisen talouden epätasapaino on heikentynyt tuoreimmissa ennusteissa entisestään. Myös monien isojen EU-maiden, kuten Espanjan, Ranskan ja Italian julkisen talouden tilanne on heikko.

Vuoden 2023 alussa julkisen sektorin rakenne muuttui Suomessa ja paikallishallinto jakaantui kuntahallintoon sekä hyvinvointialuehallintoon. Valtiovarainministeriön kevään ennuste kuntahallinnolle on keskipitkällä aikavälillä hieman alijäämäinen, mutta suhteessa aikaisempiin ennusteisiin se on poikkeuksellisen vahva. Myös vuoden 2024 kuntahallinnon ennuste on vahva. Valtiovarainministeriön ennuste poikkeaa paljon alustavista talousnäkymistä, jotka ovat tällä hetkellä kuntien oman talousarviovalmistelun lähtökohtana.

Sote-uudistuksen myötä kuntien tehtävät ja niihin liittyvä palvelu- tarve muuttuvat, kun väestön ikääntymisen seurauksena voimakkaasti kuntien kustannuksia kasvattaneet sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirtyivät hyvinvointialueiden vastuulle. Jatkossa kuntien tehtäväkentässä painottuvat erityisesti lapsi- ja nuorisoikäluokkien tarvitsemien sivistystoimen palveluiden järjestäminen. Näihin tehtäviin kuuluvat muun muassa varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus sekä kulttuuri-, kirjasto-, liikunta- ja nuoriso- palvelut. Syntyvyyden lasku on viime vuosikymmenen aikana pienentänyt lapsi-ikäluokkien kokoa ja vähentänyt lapsille ja nuorille suunnattujen palvelujen tarvetta koko maan tasolla. Tilanne kuitenkin vaihtelee kunnittain ja palveluittain. Maan sisäinen muuttoliike ja maahanmuutto ovat pitäneet syntyvyyttä ja lasten ja nuorten

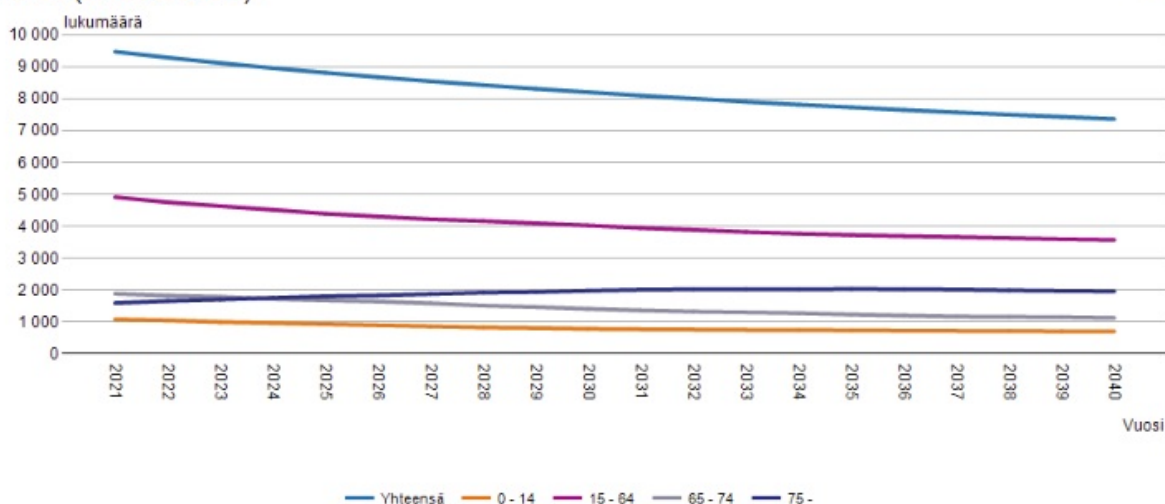
palvelu- tarvetta yllä tai jopa kasvattaneet sitä erityisesti kasvavissa kaupungeissa ja niiden kehyskunnissa.

Väestön ikääntyminen ja työikäisen väestön vähentyminen heikentävät kuntien veropohjaa. Ilman merkittävää syntyvyyden tai maahanmuuton kasvua huoltosuhteen, eli 15–64-vuotiaan työikäisen väestön määrän suhteessa muuhun väestöön, voidaan arvioida heikentyvän tulevana vuosikymmeninä valtaosassa kuntia. Ongelmat työvoiman saatavuudessa, kaupungistuminen ja syntyvyyden pienentyminen edellyttävät uusia palveluiden järjestämistapoja, kuten vuodesta 2025 voimaan tuleva TE-uudistus, jossa kunnat veloitetaan järjestämään työ- ja elinkeinopalvelut yhteistyössä muiden kuntien kanssa.

Mänttä-Vilppulan väestöennuste

Talousarvioesitysten tulee perustua talousarvio-ohjeessa annettuun väestöennusteeseen tunnuslukujen yhteismitallisuuden varmistamiseksi. Vuoden 2024 asukasmääränä talousarviossa on 9 100 asukasta.

Väestöennuste 2021: Väestö 31.12. muuttujina Ikä ja Vuosi. Mänttä-Vilppula, Yhteensä, Väestö 31.12. (ennuste 2021).

Kaupunkistrategia

Mänttä-Vilppulan kaupunginvaltuusto on hyväksynyt syksyllä 2022 uuden kaupunkistrategian vuoteen 2032 saakka. Strategia nojaa elinvoimaiseen, kansainväliseen taide- ja koulutuskaupunkiin mikä toimii seutukuntansa veturina. Uudistetussa strategiassa korostuvat edelleen asiakas-, asukas- ja ihmislähtöisyys, talouden tasapaino ja vahva taidekaupunki-imago sekä yritysmyönteisyys.

Talousarvio pohjautuu kaupunkistrategiaan ja tukee sitä toteuttaen kaupunkistrategiassa määritellyjä tavoitteita ja toimenpiteitä. Talousarviossa asetetaan euromääräiset tavoitteet toiminnalle ja kaupunkistrategiaan pohjautuvat toiminnan tavoitteet.

Linkki strategiaan: [Kaupunkistrategia Manttavilppula](#)

Verotulot ja valtionosuudet

Verotuloilla on merkittävä vaikutus kaupungin talouden kannalta, sillä tulopohjasta noin 81 % kertyy verotuloista. Kuntien tuloveroprosenttia vuodelle 2023 leikattiin 12,64 %-yksikköä vuoden 2022 vastaavasta Sote-uudistuksen myötä. Mänttä-Vilppulan veroprosentti vuodelle 2023 on 9,86%. Verotulojen arvioinnissa hyödynnetään Kuntaliiton veroennustekehikkoa (alla).

TILIVUOSI	2021	2022	2024**	2025**	2026**
Verolaji					
Kunnallisvero	35 883	36 443	17 690	18 062	18 423
<i>Muutos %</i>	2,7	1,6	-6,7	2,1	2,0
Yhteisövero	6 164	5 051	3 322	3 563	3 741
<i>Muutos %</i>	57,6	-18,1	-7,9	7,3	5,0
Kiinteistövero	3 070	3 014	3 310	3 310	3 310
<i>Muutos %</i>	7,8	-1,8	0,2	0,0	0,0
VEROTULOKSI KIRJATTAVA	45 118	44 508	24 321	24 934	25 473
<i>Muutos %</i>	8,2	-1,4	-6,0	2,5	2,2

Kaupunginvaltuusto tekee vuoden 2024 veroratkaisun kokouksessaan 13.11.2023.

Talousarvioraamin valtionosuuslaskelmat perustuvat kevään 2023 kehysriihen päätöksiin sekä määräytymistekijöiden muutoksiin, kuten väestö- ja sairastavuus sekä työttömyys- ja työvoimatietojen päivityksille sekä veroennusteen mukaiseen tase-laskelmaan. Sote-uudistuksen myötä kaksi kolmannesta valtionosuuksista on siirretty hyvinvointialueiden rahoittamiseen. Kuntien peruspalvelujen valtionosuus on noin 2,7 miljardia euroa vuonna 2024.

Mänttä-Vilppulan valtionosuudet ja niiden veroerät nousevat ennusteen mukaan yhteensä 0,6 miljoonaa euroa eli 114,7 % vuodesta 2023. Valtionosuuden on ennakoitu olevan noin 1 miljoonaa euroa. Ennusteeseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä Mänttä-Vilppulan sote-menot kasvoivat vuodelle 2022 ja lopulliset laskennat valmistuvat vasta syksyllä.

Suunnitelmaraami

Vuoden 2024 talousarvioraamin perusteena on käytetty vuoden 2024 talousarviota korjaten sitä tiedossa olevilla muutoksilla ja tasapainotusohjelman toimenpiteillä. Raamissa on huomioitu palkkaratkaisun vaikutukset ja se pohjautuu arvioon ensi vuoden verotuloista, valtionosuuksista, rahoituseristä ja poistoista. Talousarvion

suunnitelmaraamia voidaan täydentää myöhemmin kaupunginhallituksen kokouksessa. Sopeuttamistarve vuoden 2024 talousarvioon on inflaation nousun 2-3% verran.

Toimintatuotot

Toimintatuottojen osalta kehyksessä on käytetty vuoden 2023 talousarviota raamina. Toimintatuottoihin tehdään tasapainotusohjelman mukaiset toimenpiteet. Toimintatuottojen kehitystä ja mahdollisuutta toimintatuottojen kasvattamiseen tulee arvioida vastuualueilla osana talousarvion valmistelua. Toimintatuotoissa huomioidaan sote-muutoksen myötä hyvinvointialueen korvaamat kiinteistövuokrat. Raaminlaadinnassa vuokrat on huomioitu 2,3 miljoonan euron suuruisina.

Toimintakulut

Toimintakulujen raami on vuoden 2022 talousarvio. Toimintakuluissa tulee huomioida hyväksytyt tasapainotusohjelman vaikutukset. Henkilöstökuluissa huomioidaan palkkoihin 4%:in työehtosopimusten mukaiset korotukset. Palkkahallinto laskee korotukset keskitettyihin palkkatietoihin. Henkilösivukulut lasketaan vuoden 2022 prosenteilla korotettuna kokonaissummaltaan 2 prosentilla.

Talousarviopalkkojen keskitetty ohjeistus on palkkahallinnossa. Eläkemenoperusteiset maksut kirjataan keskitetysti taloushallinnon toimesta 15.8.2023 mennessä, jotta toimialat voivat huomioida ne budjetissaan. Sisäiset erät (tulot ja menot) tulee kirjata budjettiin samoin kuin ulkoiset erät. Sisäisessä laskutuksessa tulee huomioida sekä poistojen, että vyörytyserien vaikutus. Vyörytyserät kirjataan budjettiin keskitetysti taloushallinnon toimesta 15.8.2023 mennessä. Sisäiset vuokrat tulee myös kirjata/antaa tietoon talousarvioon 15.8.2023 mennessä.

Toimintakuluissa huomioidaan sote-uudistuksen muutokset, tasapainotusohjelman säästötoimenpiteet ja toimintaympäristön muutokset. Kiinteistöjen purkukustannuksiin varaudutaan 100 000 eurolla.

Poistot tulee kirjata talousarvioon sisältäen uusien investointien aiheuttamat poistot. Poistojen määrittämisen pohjana käytetään valtuuston vahvistamaa poistosuunnitelmaa.

Toiminnalliset tavoitteet

Talousarvion laadinnassa on huomioitava kaupungin uudistuvan strategian mukaiset tavoitteet. Toiminnalliset tavoitteet ovat kuntalain mukaisia valtuuston vahvistamia tavoitteita. Kuntalain mukaan talousarviossa osoitetaan kunnan ja kuntakonsernin toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä näiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Toiminnalliset tavoitteet sekä määrärahat ovat siten yhtä sitovia ja niiden toteutumisesta on vastattava valtuustolle. Toimialojen tulee asettaa määrä-, laatu-, taloudellisuus- ym. tavoitteita sen mukaan kuin se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi. Tavoitteet ja niihin liittyvät mittarit voidaan esittää numeroina tai sanallisesti. Toiminnallisten tavoitteiden tulee olla toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta kuvaavia, mitattavissa tai muuten todennettavissa olevia määrällisiä ja laadullisia tunnuslukuja. Tavoitteiden asettamisessa on huomioitava, että ne ovat realistisia ja mitattavissa tai

niiden toteutuminen on voitava muutoin todentaa. Sellaisia tavoitteita ja mittareita, joihin toimialalla itsellään ei ole mahdollisuutta vaikuttaa, ei kannata asettaa. Sitovien tavoitteiden tulee olla kunnan strategian mukaisia ja toteuttaa strategian tavoitteita. Tavoitteiden saavuttamista ja strategian tavoitteiden saavuttamista tukevien toimenpiteiden toteutumista tulee kuvata vastaavan vuoden toimintakertomuksessa.

Tarkastuslautakunta arvioi osaltaan arviointikertomuksessa, missä määrin valtuuston talousarviossa asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet ja niiden vastaavuutta strategian toteutumisen tukemiseen. Toiminnalliset tavoitteet sitovat toimialoja ja viranhaltijoita samalla tavalla kuin määrärahat.

Tavoitteiden toteutumista seurataan talouden osavuosisikatsausten yhteydessä. Talousarvion sitovat toiminnalliset tavoitteet esitetään yhteneväisen taulukon mukaisesti. Taulukkoa hyödynnetään myös sitovien tavoitteiden toteutumisen seurannassa tilinpäätöksessä. Tavoitteiden asettamisessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että talousarviossa asetetut kaupunkistrategiaa tukevat tavoitteet ovat sitovia valtuustoon nähden. Tämän lisäksi toimialoilla, vastuualueilla ja tulosyksiköillä voi olla alemman tason tavoitteita. Niitä ei tarvitse käsitellä talousarviossa, mutta ne voidaan käsitellä erillisenä osana talousarvio- ja toimintaraportointia lautakunnissa

Talousarvion tiivistetyt laadintaohjeet

Talousarvion suunnitteluraami on koottu tiivistettynä seuraaviin kymmeneen kohtaan:

1. Talousarvio laaditaan ylijäämäisenä huomioiden talouden tasapainotuksen toimenpiteet. Sitovuustasona on tilikauden tulos sisältäen poistot.
2. Talousarvion suunnitteluraamina käytetään talousarviota 2023 huomioiden suunnittelussa tasapainotusohjelma toimenpidekohtineen. Verotulot ja valtionosuudet määritellään valtiovarainministeriön ennakkolaskelman ja kuntaliiton veroennustekehikkoon pohjautuen. Toimintakate sopeutetaan lautakuntatasolla vuoden 2023 tasoon.
3. Talousarvio laaditaan nettomääräisenä, sitovana ulkoisin toimintaerin. Luvut budjetoidaan kymmenen euron tarkkuudella, alvittomina. Sitovuustasona valtuuston nähden määrärahojen ja tavoitteiden osalta on lautakuntataso.
4. Toimintamenoissa huomioidaan, palkkaratkaisu, sote-uudistuksen muutokset, talouden tasapainotusohjelman toimenpiteet, organisaatiouudistuksen muutokset, te-palveluiden valmistelukustannukset ja purkukustannuksia 100 000 euron edestä.
5. Toimintatuotot laaditaan talousarvioon realistisesti, huomioiden maksuihin lakimuutosten aiheuttamat korotukset. Laissa määrätyt maksut peritään täysimääräisinä. Toimintatuloilla tulee pyrkiä kattamaan toimintakulut mahdollisimman laajasti.
6. Sisäiset erät eivät ole sitovia määrärahojen osalta, mutta ne budjetoidaan siten, että toimintatuotot kattavat toimintamenot, poistot ja vyörytyserät.
7. Henkilöstökuluihin lasketaan 4% palkkaratkaisun vaikutus, sivukulut mukaan lukien.

8. Investoinnit suhteutetaan poistotasoon huomioiden vuosikatteen riittävyys suhteessa poistosummaan.
9. Toiminnallisia valtuustoon nähden sitovia tavoitteita esitetään talousarviossa noin kolme kappaletta/lautakunta. Vastuualueiden tavoitteet määritellään erikseen.
10. Suunnitteluvuodet ilmoitetaan mahdollisimman tarkkaan ennakoituina ja huomioiden valmistuvan talouden tasapainotusohjelman toimenpiteet.

Talousarvion suunnittelukehys

	Talousarvio 2023/lähtötaso	Talouden tasapainotustoimenpiteet	Huomioitavat muutokset	Ta2024 suunnitteluraami
Toimintatuotot	5 277 310,00		-36000	5 241 310,00
Toimintakulut	-27 146 900,00	431 000	-441000	-27 156 900,00
Toimintakate	-21 869 590,00			-21 915 590,00
Verotulot	24 750 000,00			24 321 000,00
Valtionosuudet	548 368,00			1 111 870,00
Rahoitustuotot- ja kulut	-357 000,00		-100 000	-457 000,00
Vuosikate	3 071 778,00			3 060 280,00
Poistot ja arvonalentumiset	-2 678 620,00		-60 000	-2 738 620,00
Tilikauden (ali)/ylijäämä	393 158,00			321 660,00